

Звіт про виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини (ЛГБТІ компоненти)

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ", Андрій Кравчук

1. План дій (надалі скорочено – ПД) включає 22 заходи, які прямо стосуються захисту прав та інтересів українських ЛГБТІ (лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та інтерсексуальних осіб), а саме:
 - захід 5 пункту 39 "Унеможливлення безпідставного та непропорційного обмеження права на мирні зібрання";
 - захід 8 пункту 60 "Забезпечення захисту прав пацієнтів";
 - захід 1 пункту 62 "Забезпечення доступу до одержання медичної допомоги особам, яким встановлено діагноз інтерсексуальність";
 - захід 2 пункту 64 "Створення рівного доступу до високоякісної медико-соціальної допомоги наркозалежним особам, людям, які живуть з ВІЛ, особам, хворим на туберкульоз та інші соціально небезпечні захворювання";
 - заходи 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11 пункту 105 "Забезпечення комплексності та узгодженості законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації, упровадження відповідних та своєчасних позитивних дій на національному та місцевому рівні у сфері запобігання та протидії дискримінації, забезпечення ефективного та своєчасного реагування держави на нові виклики";
 - захід 2 пункту 106 "Реалізація програми щодо підвищення обізнаності громадян у сфері запобігання та протидії дискримінації";
 - заходи 1-9 пункту 107 "Забезпечення безперешкодного доступу кожного до ефективних засобів правового захисту від дискримінації, дотримання і впровадження принципу недискримінації та культури поваги до різноманітності, вжиття заходів з подолання у суспільстві стереотипів, які призводять до дискримінації";
 - заходи 1-4 пункту 109 "Забезпечення ефективного розслідування злочинів, вчинених з мотивів расової, національної, релігійної та іншої нетерпимості, та притягнення винних осіб до відповідальності".

Заходи 8 п. 60 і 1 п. 62 повністю співпадають, тому фактично йдеться про 21 захід – задля визначеності, у цьому звіті буде згадуватися тільки захід 1 п. 62. **У I кварталі 2016 року** мали бути виконані частково або повністю такі заходи:

2. **62.1** – "утворено міжвідомчу робочу групу із залученням міжнародних спеціалістів та фахівців". Фактичний стан речей невідомий, бо перші три квартали 2016 року (до призначення міністром Уляни Супрун) МОЗ відмовлявся надавати інформацію щодо виконання ПД. Судячи з відсутності інформації про виконання цього заходу, він **не виконаний**.
3. **105.1** – "подано на розгляд Кабінету Міністрів України законопроект" [про внесення змін до Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" щодо приведення у відповідність з положеннями актів права ЄС переліку підстав, за якими забороняється дискримінація, включаючи заборону дискримінації на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності тощо]. Відповідний законопроект був поданий не на розгляд КМУ, а внесений народними депутатами до ВРУ. Законопроект не передбачає включення ознак сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (надалі скорочено – СОГІ) до згаданого закону, а Мін'юст зі свого боку не бачить потреби та можливості вносити такі зміни до цього законопроекту. Захід виконано частково, ЛГБТІ компонент заходу **не виконано**.

4. **105.8** – "утворено робочу групу" [із залученням міжнародних фахівців для розроблення проекту Порядку здійснення заміни офіційних документів особам, яким встановлено клінічний діагноз "транссексуальність", та підготовки пропозицій щодо внесення відповідних змін до інших нормативних документів]. Захід **не виконано**.
5. **107.5** – "розроблено курс із залученням міжнародного експертного потенціалу та громадянської спільноти" [курсу для працівників правоохоронних органів щодо запобігання дискримінації та недопущення працівниками правоохоронних органів проявів дискримінації стосовно уразливих груп]. Захід **виконано**.

У II кварталі 2016 року мали бути виконані частково або повністю такі заходи:

6. **62.1** – "проведено моніторинг" і "розроблено навчальні матеріали за спецкурсом "інтерсексуальність"". Див. п. 2 цього звіту. Захід **не виконано**.
7. **105.3** – "подано на розгляд Кабінету Міністрів України законопроект" [про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вилучення з диспозиції статті 161 Кримінального кодексу України частини, яка стосується кримінальної відповідальності за дискримінацію (прями чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв за ознаками) — разом із внесенням відповідних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Цивільного кодексу України, передбачивши штрафи, відшкодування шкоди тощо;

забезпечення покарання за злочини, скоєні з мотивів нетерпимості за такими ознаками, як раса, колір шкіри, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, транссексуальність, інвалідність, мова, (зміни до пункту 3 статті 67, частини другої статей 115, 121, 122, 126, 127, 129, статті 293);

декриміналізація зараження ВІЛ та іншими інфекційними хворобами (статті 130 і 133 Кримінального кодексу України) та необхідності виділення цих захворювань з інших видів нанесення шкоди здоров'ю в нормах Кримінального кодексу України;

узгодження понятійного апарату Кримінального кодексу України в частині кваліфікації різних форм та проявів нетерпимості;

уніфікація термінології з використанням терміна "нетерпимість"].

Відповідний законопроект був поданий не на розгляд КМУ, а внесений народними депутатами до ВРУ. Законопроект виконує тільки перший параграф з вищезгаданих. Захід виконано частково, ЛГБТІ компоненти заходу **не виконано**.

8. **105.9** – "прийнято відповідні нормативно-правові акти" [Порядок здійснення заміни офіційних документів особам, яким встановлено клінічний діагноз "транссексуальність", та підготовка пропозицій щодо внесення відповідних змін до інших нормативних документів;

підготовка пропозиції щодо внесення змін до наказу МОЗ від 3 лютого 2011 р. № 60 "Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності" та розділу 2 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджених наказом Мін'юсту від 12 січня 2011 р. № 96/5].

Захід почав виконуватися тільки після призначення МОЗ Уляни Супрун. На момент складення цього звіту захід **не виконано**.

9. **105.11** – "внесено відповідні зміни" [до переліку захворювань, протипоказань до донорства і форм ризикованої поведінки, додатка 3 до Порядку медичного обстеження донорів крові та (або) її компонентів, затвердженого наказом МОЗ від 1 серпня 2005 р. № 385 "Про інфекційну безпеку донорської крові та її компонентів", зокрема вилучення пункту 1.3]. Захід почав виконуватися тільки після призначення МОЗ Уляни Супрун. На момент складення цього звіту захід **не виконано**.

10. **106.2** – "розміщено інформаційні плакати у відділках МВС та пунктах надання швидкої медичної допомоги". Захід **частково виконано** (наскільки нам вдалося з'ясувати, на плакатах немає прямої згадки про ЛГБТІ).
11. **107.5** – "розроблено курс із залученням міжнародного експертного потенціалу та громадянської спільноти" [для працівників правоохоронних органів щодо запобігання дискримінації та недопущення працівниками правоохоронних органів проявів дискримінації стосовно уразливих груп]. Захід **виконано**.

У III кварталі 2016 року мали бути виконані частково або повністю такі заходи:

12. **39.1** – "внесено на розгляд Кабінету Міністрів України нормативно-правовий акт" [з питань охорони мирних зібрань відповідно до сучасних міжнародних стандартів у сфері мирних зібрань з урахуванням специфіки контрверсійних зібрань, зокрема заходів ЛГБТ-спільноти]. МВС у своїй відповіді на запит вказує на те, що ухвалення відповідних нормативних актів має бути зроблено на підставі закону про мирні зібрання, який за ПД має бути ухвалений тільки у наступному році. Захід **не виконано**.
13. **62.1** – "включено спецкурс "інтерсексуальність" до програм підвищення кваліфікації; утворено мультидисциплінарну робочу групу з питань розроблення та впровадження медичних стандартів (уніфікованих клінічних протоколів) медичної допомоги на засадах доказової медицини". Див. п. 2 цього звіту. Захід **не виконано**.
14. **107.7** – "розроблено курс та включено його до навчальних програм підготовки юристів" [з антидискримінаційного права]. На інформаційний запит МОН відповіло, що зміст навчальних програм визначається самими вищими навчальними закладами, але принаймні в Одеському державному університеті внутрішніх справ такий курс вивчається. Захід **частково виконано**.
15. **107.8** – "розроблено курс і включено його до відповідних програм" [в рамках програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації прикордонників курсу з протидії дискримінації під час проходження прикордонного контролю та доступу до процедури пошуку притулку]. Захід **виконано**.
16. **109.1** – "затверджено відповідний протокол/інструкцію" [щодо прийняття заяви про вчинення кримінального правопорушення з урахуванням мотиву нетерпимості, зазначеного потерпілим]. Захід **виконано**.
17. Таким чином, із **15 заходів**, виконання яких передбачено у ЛГБТІ компонентах ПД на перші три квартали 2016 року, **виконані повністю 4, виконані частково 2, не виконані 9**.
18. Невиконаними залишаються всі заходи, за виконання яких несе відповідальність МОЗ. Як вже було зазначено вище, ситуація у міністерстві почала швидко змінюватися після призначення нового міністра, були проведені консультації з громадськістю та почалася розробка відповідних документів. **Рекомендація для МОЗ: виконати всі вищеперелічені пункти ПД у повному обсязі якомога скоріше.**
19. Критично важливим для ЛГБТІ спільноти пунктом ПД, який мав бути реалізованим на цей час, є ухвалення поправок до Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" щодо прямої та явної заборони дискримінації на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. **Рекомендація для Мін'юсту: не ухилятися від виконання цього положення ПД та знайти спосіб внести узгоджені зміни до цього закону.**
20. Іншим таким критично важливим пунктом є "забезпечення покарання за злочини, скоєні з мотивів нетерпимості за такими ознаками, як раса, колір шкіри, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, транссексуальність, інвалідність, мова, (зміни до пункту 3 статті 67, частини другої статей 115, 121, 122, 126, 127, 129, статті 293)". У своїй відповіді МВС пропонує незрозумілий спосіб реформування Кримінального кодексу, за яким "змінення

диспозицій статей забезпечення покарання за злочини, скоєні з мотивів нетерпимості за такими ознаками, як раса, колір шкіри, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, транссексуальність, інвалідність, мова, (зміни до пункту 3 статті 67, частини другої статей 115, 121, 122, 126, 127, 129, 131, 132, 161, 194, 296 Особливої частини КК України стосовно їх доповнення додатковою кваліфікуючою ознакою "скоєння з мотивів нетерпимості" є недоцільним". Погоджуючись на те, що конкретний механізм реформування ККУ у цій частині є предметом обговорення та вдосконалення, ми рекомендуємо:

1) Внести потрібні зміни до ККУ у максимально стислий термін.

2) Ці зміни повинні відповідати таким критеріям:

- **санкції за скоєння злочинів з мотивів нетерпимості за ознаками раси, кольору шкіри, національної або етнічної належності, мови, релігійних переконань, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності мають бути вищими, ніж за скоєння злочинів без кваліфікуючих ознак;**
- **ознаки раси, кольору шкіри, національної або етнічної належності, мови, релігійних переконань, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності мають бути прямо вказані у тексті Кримінального кодексу як такі, що обтяжують покарання за злочини, скоєні з мотивів нетерпимості за певними ознаками;**
- **суд має бути зобов'язаним враховувати мотив скоєння злочинів за переліченими вище ознаками як обставину, що обтяжує покарання;**
- **мають бути криміналізовані умисні дії, спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті, образу почуттів громадян, приниження честі та гідності громадян за переліченими вище ознаками.**

05.11.2016

Андрій Кравчук, експерт Центру "Наш світ",

antidi@gay.org.ua, +38 099 6220330